

اوزان موسیقی ترک

THE USUL IN TURKISH MUSIC

تألیف فخرالدین یارکین
ترجمہ مصطفیٰ عبادی

مقابلہ و ویرایش شہاب منا

کُنیا
نشر کُنیاگر

تلفن: ۴۴۶۶۸۹۴۳ (تلفکس) و ۰۹۱۹۱۲۶۸۱۰۶

Email: khonyagarPub@gmail.com

کانال نشر کُنیاگر: telegram.me/khonyagarPublications

اوزان موسیقی ترک

تألیف **فخرالدین یارکین**

ترجمه **مصطفی عبادی**

مقابله و ویرایش **شهاب مینا**

اسکن نت‌ها، تصاویر و صفحه‌بندی **شهاب مینا**

طراحی جلد **مرجان همسی‌خانی**

چاپ اول **۱۴۰۲**

تعداد **۱۵۰ جلد**

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۴۹۵۱-۵-۵-۵ ISBN: 978-622-94951-5-5

فهرست مطالب

۳۰	آکساک	۷	درباره مؤلف
۳۰	اوفر	۹	پیشگفتار مؤلف
۳۱	رقص آکساک	۱۱	پیشگفتار مترجم
۳۱	آیناک	۱۵	اصول در موسیقی ترک
۳۲	آکساک سماعی	۱۵	دوزوم (ایقاع) / بیت
۳۲	آکساک سماعی اوفری	۱۵	ضرب (بیت‌ها)
۳۳	فاخته ننگ	۱۵	نام ضرب‌ها (بیت‌ها) در موسیقی ترکی
۳۳	جنگ حربی	۱۷	فن نگارش و خواندن اصول
۳۴	تک ووروش	۱۹	میزان‌نما
۳۴	فرینکچین	۲۰	دینامیک در موسیقی و اصطلاحات دینامیک
۳۵	ایکیز آکساک	۲۱	انواع اصول در موسیقی ترکی
۳۵	نیم‌چنبر	۲۱	اصول اصلی (مادر)
۳۶	نیم‌اوسط	۲۱	اصول ترکیبی
۳۶	دور روان نیم‌شارکی	۲۱	اصول کوچک
۳۷	دور روان بکتاشی	۲۱	اصول بزرگ
۳۷	دور روان	۲۲	[اقسام] اصول کوچک
۳۸	رقصان	۲۳	[اقسام] اصول بزرگ
۳۸	رقص بکتاشی		اصول
۳۹	چیفته دوپک	۲۴	نیم‌صوفیان
۳۹	نیم‌خفیف	۲۴	سماعی
۴۰	فر	۲۵	صوفیان
۴۰	نیم‌برافشان	۲۵	صوفیان اوفری
۴۱	نیم‌دور	۲۵	تُرک آکساک
۴۱	ضرب ترکی	۲۶	ترک آکساک اوفری
۴۱	فاخته	۲۶	ظفر
۴۲	دوراک اوفری	۲۶	یوروک سماعی
۴۲	هنج	۲۷	درب
۴۲	چنبر	۲۷	دور هندی
۴۳	نیم‌ثقیل	۲۸	دور توران
۴۳	اوسط	۲۸	دوپک
۴۴	دور روان بسته	۲۹	مُثَمَّن (کاتااکوفتی)
۴۴	دور روان شارکی	۲۹	شکل دوم ولولُه مثنی

۵۶	ضرب الفتح مراغی
۵۶	دور قمریه
۵۷	یانسی مالار
۵۷	دور شاهی مراغی
۵۸	فاخته لنگ جینوچن
۵۸	ترکیب ریتم‌ها سازهای ضربی ترکی
۵۹	کوس
۶۰	داوول
۶۱	نقاره
۶۱	پندیر
۶۲	مازهار
۶۲	دایره
۶۳	دف
۶۳	چوگان
۶۴	سنج (هلیله، زیل)
۶۴	کودوم
۶۵	داربوکا
۶۶	سنج‌های انگشتی
۶۶	چالپارا
۶۷	کلنک داوولو
۶۷	قاشق
۶۸	زیلی ماشا
۶۸	سخن پایانی

۴۵	دور کبیر
۴۵	زَمَل
۴۶	فَزَنگِیْفَر
۴۶	خفیف
۴۷	مُخْتَس
۴۷	بِرافشان
۴۸	ثقیل
۴۹	دور کبیر مضاعف
۵۰	هاوی
۵۱	ضرب الفتح
۵۱	زنجیر
	اصول متروک
۵۲	ضرب بلغاری
۵۲	مازموری
۵۲	ذَلاب
۵۳	مَسَبَع
۵۳	دور ترکی
۵۳	رقص بکتاشی
۵۳	شیرین
۵۴	دور صغیر
۵۴	ضرب هنر
	اصول ترکیبی
۵۵	ضرب الجدید
۵۵	ضرب الذیل
۵۶	ضرب الفخر

اصول در موسیقی ترک

ریتم مهم‌ترین عنصر در موسیقی است. موسیقی سنتی ما تحولات بزرگی را در طول تاریخ خود تجربه کرده است. الگوهای ریتمیک (اصول) زیادی در طی تاریخ استفاده شده‌اند و بسیاری از آنها تا روزگار کنونی به بقای خود ادامه داده‌اند. برای درک بهتر اصول عناصر تشکیل‌دهنده آنها را بررسی می‌کنیم.

دوزوم (ایقاع) / بیت^۱

بیت را می‌توان به نظم در زمان توصیف کرد. تیک تاک ساده ساعت یا ضربان قلب مثال‌هایی از این نظم‌اند. عنصر مهم در بیت بلند یا نرم بودن [شدت و ضعف] طبیعی آن است.

ضرب (بیت‌ها)^۲

زمان‌بندی اصول توسط ضرب‌ها بیان می‌شود. در موسیقی ترکی هر بیت با کلمه‌ای متفاوت بیان می‌شود. این کلمات به‌عنوان پدیده‌ای سنتی و بومی برای خواندن ضرب‌ها باقی مانده‌اند حتی اگر موسیقی ترکی با نوت‌نگاری غربی انجام شود. این واژگان هنوز در موسیقی کلاسیک استانبولی و همچنین موسیقی مذهبی به‌کار می‌روند.

نام ضرب‌ها (بیت‌ها):

دُوم^۳: با دست راست روی کودوم^۴ [طبل] راست نواخته می‌شود. دُوم‌ها معمولاً ضرب‌های قوی‌اند.

تِک^۵: با دست چپ روی کودوم چپ نواخته می‌شود. تِک‌ها معمولاً ضربی ضعیف‌اند.

ت-ک^۶: ضربی دوبخشی است. «ت» با دست راست روی کودوم چپ و «ک» با دست چپ روی کودوم چپ نواخته می‌شود و ضعیف‌ترین ضرب‌هاست.

1. Düzüm (İka) The beat
2. Darb (beats)
3. DÜM
4. kudüm
5. TEK
6. TE-KE

مرکز موسیقی پتهوون شیراز

دُو-م^۱: ضربی دوبخشی است. «دُو» با دست راست روی کودوم راست و «م» با دست چپ روی کودوم چپ نواخته می‌شود.

ت-کا^۲: ضربی دوبخشی است. «ت» با دست راست روی کودوم چپ و «کا» با دست چپ روی کودوم چپ نواخته می‌شود. ضرب «کا» قوی‌تر و کشیده‌تر از «ت» است.

تک-کا^۳: ضربی دوبخشی است. «تک» با دست راست روی کودوم چپ و «کا» با دست چپ روی کودوم چپ نواخته می‌شود.

هک^۴: دست راست و چپ با هم روی کودوم چپ نواخته می‌شود.

تا-هک^۵: ضربی دوبخشی است. به‌طور سنتی، برای «تا» هر دو دست با هم برداشته می‌شوند («تا» فقط یک واژه است [به‌ازای آن ضربه‌ای زده نمی‌شود]) و برای «هک» هر دو با هم به کودوم چپ ضربه می‌زنند. اگر «تا» به‌عنوان یک ضربه در نظر گرفته شود، با دست چپ روی کودوم سمت چپ نواخته می‌شود. در ادامه، این موضوع را با جزئیات در بخش فن نگارش و خواندن اصول شرح خواهیم داد.

اصول^۶

الگوهای متشکل از ضرب‌های برابر یا نابرابر، قوی یا ضعیف، با ترتیبی بخصوص هستند. همچنین می‌توانند به‌عنوان «الگوهای ضرب ساخته‌شده از ترکیب ضرب‌های مختلف» توصیف شوند.

ولوله^۸

ولوله به «تزنین»^۹ در موسیقی ترکی ارجاع دارد. ولوله‌هایی هستند که برای اصول موسیقی ترکی نوشته شده‌اند و در گذر زمان تثبیت شده‌اند. از آنجا که این ولوله‌ها مخصوص ساز کوبه‌ای «کودوم» نگاشته شده‌اند، طرز اجرایشان بر بسیاری از سازهای ضربی واضح نیست. بدین ترتیب، اجرای «تزنین» به مهارت و تسلط نوازنده بستگی دارد.

1. DÜ-ME

2. TE-KÂ

3. TEK-KÂ

4. HEK

5. TA-HEK

6. HEK

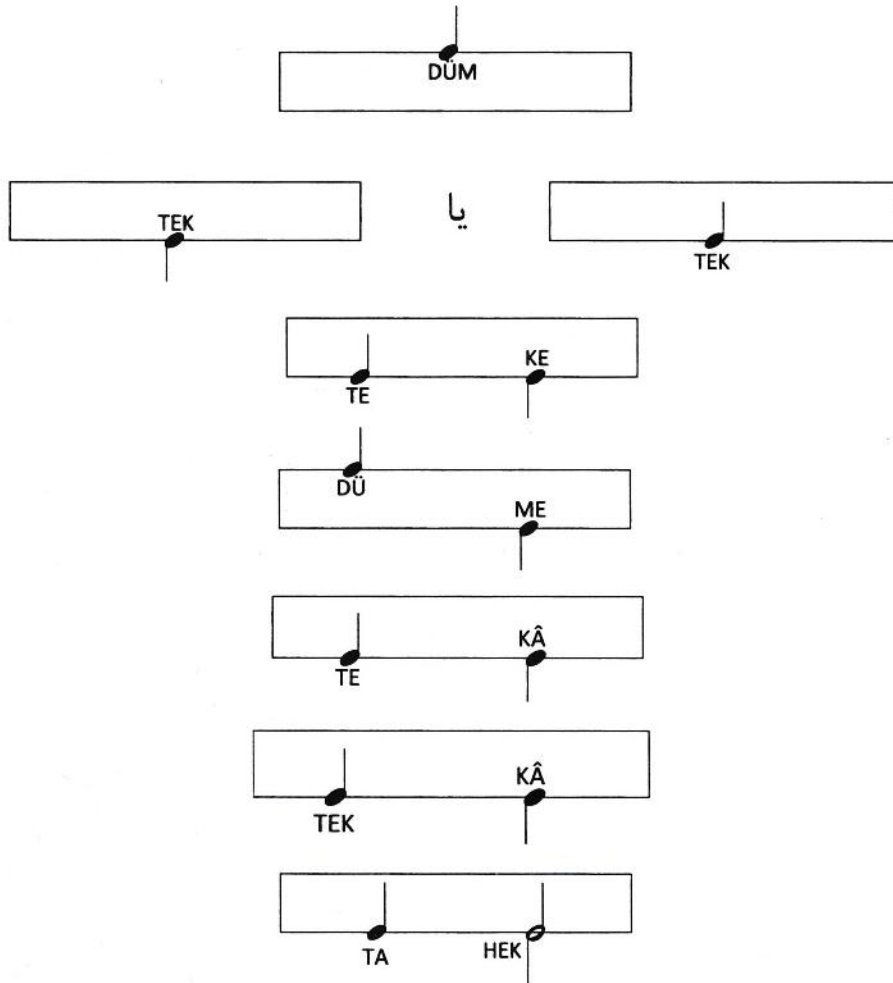
7. Usul

۸. Velvele. ولوله‌ها دگره‌ها (واربایسون‌هایی) از متر اصلی هر اصول هستند. مترهای اصلی در متن کتاب با حرف A و ولوله مربوط به آن متر با حرف

V نشان داده شده است (مترجم، با مشورت خانم نیل کاراباجاک).

9. ornamentation

اینک به بررسی محل قرارگیری ضرب‌ها روی این دو خط می‌پردازیم.

از میان ضرب‌های بالا بالاخص بر ضرب «تا-هک» متمرکز می‌شویم:
 «تا» ضرب نیست و در واقع پیش سکوتی است که ضرب «هک» را کشیده‌تر می‌کند.
 تصمیم گرفتیم با این «تا» به عنوان یک ضرب برخورد کنیم و آن را به دو روش بنویسیم:
 روش اول در نظر گرفتن «تا» به عنوان یک کلمه و نمایش آن با سکوت براساس کشش موسیقایی‌اش:
 روش دوم نوشتنش، مانند دیگر ضرب‌های پیشین، به جای ضرب «تیک» و نواختنش براساس کشش آن. در
 پایان، از آنجا که «تا» قبلاً به عنوان یک زینت/سکوت نوشته نشده است، تصمیم گرفتیم آن را به عنوان یک ضرب
 «تیک» بنویسیم.

میزان نما

در ابتدای حامل دو شماره زیر هم نوشته می شود که به آن میزان نما می گویند. عدد بالایی تعداد ضرب ها در هر میزان. و عدد پایینی ارزش زمانی هر ضرب را مشخص می کند.

زمان (تعداد ضرب) 6 _____

ارزش (واحد ضرب) 4 _____

شدت و سرعت هر ضرب اصول می تواند بدون تغییر تعداد ضرب آن تغییر کند: $\frac{6}{8}$ $\frac{6}{4}$ $\frac{6}{2}$

به تندترین ضرب در یک اصول «خفیف اول»، ضرب با کشش میانی «خفیف ثانی» و کندترین آنها «ثقیل» گفته می شود.

در برخی دوره ها، از اصطلاحاتی نظیر آغیر^۲ (سنگین^۳)، آغیرجا^۴ (نسبتاً کند^۵)، اورتا یوروک^۶ (نیمه کند^۷)، یوروکچه^۸ (نسبتاً تند^۹) و یوروک^{۱۰} (تند^{۱۱}) نیز استفاده شده است.

کشش ریتمیک تنها نکته ای نیست که باید مدنظر داشت. نکته مهم دیگر نیاز به دینامیک^{۱۲} در موسیقی است. در رویکرد موسیقایی غربی (به استثنای برخی آثار باروک و موسیقی دوران قدیم) نت آثار آهنگسازی همیشه کشش های مترونوم و علایم دینامیک داشته اند. اینک به بررسی دینامیک و روش بین المللی نگارش آن می پردازیم.

1. Time Signature
2. Ağır
3. Slow
4. Ağırca
5. Slowish
6. Orta Yürük
7. Medium slow
8. Yürükçe
9. Quick-ish
10. Yürük
11. Quick
12. Dynamic

THE USUL IN TURKISH MUSIC

FAHRETTİN YARKIN

Translation

MOSTAFA EBADI

به دلایلی نه چندان معلوم، موسیقی ایران از دوره صفویه راه خود را از سایر فرهنگ‌های هم‌جواری و همزاد خود در حوزه تمدنی فارسی-ترکی-عربی جدا کرد و این موضوع را می‌توان به‌وضوح در اوایل دوره قاجاریه در موسیقی ایرانی مشاهده کرد. یکی از بارزترین این تحولات تغییر نظام متریک-ریتمیک موسیقی ایران از شکل اصول در دوره صفویه به آنچه در دوره قاجاریه شاهد هستیم بوده است. درحالی‌که موسیقی ایران می‌رفت تا نظام ریتمیک جدیدی را تجربه و گزینش کند، موسیقی ترکی در عثمانی همچنان به سنت‌های دوره عبدالقادر و بعد از او پای‌بند بود. از این رو، سنت موسیقی ترکی به علت ارتباط بسیار نزدیک با سنت موسیقی ایرانی در دوره تیموری، به‌ویژه از طریق مهاجرت موسیقی‌دانان برجسته ایران، بالقوه می‌تواند ما را در شناخت موسیقی قدیم ایران بیش از هر همسایه‌ای در اطرافمان یاری رساند ولی این دست پژوهش‌ها و شناخت حاصل از آنها نمی‌تواند واقعیتی را که امروز در موسیقی ایران رواج دارد به‌کلی تغییر دهد یا نفی کند.

شاید مهم‌ترین جنبه ارزشمند مطالعه اصول در موسیقی ترک برای موسیقی‌دان ایرانی امروز واکاوی گذشته‌های موسیقی ایرانی در آیین موسیقی ترک باشد و همین امر مترجم را بر آن داشت تا این برگردان را انجام دهد و شرایط را برای این مطالعه هموارتر کند.

کتابی که پیش‌رو دارید برگردانی از متن ترکی-انگلیسی کتاب اصول در موسیقی ترک، نوشته فخرالدین یارکین است که در سال ۲۰۱۷ میلادی توسط انتشارات پان در ترکیه به سه زبان ترکی، انگلیسی و یونانی به چاپ رسیده است. مؤلف در این کتاب تمام کوشش خود را به‌کار بسته است تا اصول (الگوهای ریتمیک) موسیقی ترک را به طریقی ساده‌تر و قابل‌فهم‌تر آنالیز کند. امید است این برگردان آغاز راهی باشد که ما را در ایجاد تحول در موسیقی ایرانی، با احترام به سنت‌های گذشته و واقعیت‌های امروز موسیقی کلاسیک ایران، یاری کند.